

בית המשפט העליון

בג"ץ 4268/24 האגודה לזכויות האזרח בישראל נ' שר הביטחון

תאריך מתן פסק הדין: ט"ו באלול התשפ"ד (18.9.2024).

הרכב השופטים: ממלא מקום הנשיא ע' פוגלמן, השופטת ד' ברק ארז, השופט ע' גרוסקופף.

בית המשפט העליון קבע פה אחד כי על החזקת הכלואים במתקן "שדה תימן" לעמוד בדרישות הדין, כלומר להיעשות בהתאם לחוק שחוקקה כנסת ישראל ובהתאם לתקנות שהתקין שר הביטחון.

במסגרת מלחמת "חרבות ברזל" נעצרו ונכלאו בישראל אלפים רבים מתושבי רצועת עזה שחשודים בפעולות טרור ובפעולות איבה נגד המדינה. בשל הצורך לתת מענה להחזקת מספר גדול של כלואים, הכריז שר הביטחון ביום 8.10.2023 על המחנה "שדה תימן" כמתקן כליאה ללוחמים בלתי חוקיים, בהתאם להוראות חוק כליאתם של לוחמים בלתי חוקיים, התשס"ב-2002 (להלן: חוק לוחמים בלתי חוקיים או החוק).

במסגרת העתירה, שהוגשה בחודש מאי 2024, טענו העותרים כי המדינה מפרה באופן שיטתי ומתמשך את תנאי הכליאה שמעוגנים בחוק ובתקנות כליאתם של לוחמים בלתי חוקיים (תנאי כליאה), התשס"ב-2002 (להלן: התקנות).

במסגרת הדיונים שהתקיימו בעתירה, המדינה הבהירה כי על רקע המספר חסר התקדים של כלואים שנעצרו במלחמה ומצוקת הכליאה בבתי הסוהר, הוחזקו במתקן כלואים לפרק זמן ממושך, בניגוד לייעודו המקורי. בהמשך לכך המדינה עדכנה על מספר צעדים שנקטה על מנת להחזיר את המתקן לייעודו המקורי, כמתקן כליאה לשהייה זמנית קצרת טווח לצרכי חקירה ומיון בלבד. במהלך התקופה שבה העתירה הייתה תלויה ועומדת חלה הפחתה הדרגתית של מספר הכלואים המוחזקים במתקן מכוח החוק (תוך העברת חלקם, לפי שיקול דעת הרשויות, למתקני כליאה אחרים). בנוסף, המדינה פירטה על פעולות שנקטות לשיפור התשתיות במתקן ולהתאמתן לנדרש בתקנות. עוד במסגרת העדכונים שהגישה המדינה, תוארה הנחיית ראש הממשלה שלפיה על שב"ס וצה"ל למצוא פתרון מידי להעברת הכלואים הוותיקים (14 יום ומעלה) ממתקן כליאה "שדה תימן" למתקני הכליאה הקבועים; וכי בנושא הפתרון ארוך הטווח – על השר לביטחון לאומי, בתיאום עם משרד האוצר, להביא בדחיפות הצעה כוללת ליצירת אלפי מקומות כליאה חדשים, לרבות לוחות זמנים למימוש ותקציב לביצוע.

פסק הדין העיקרי נכתב על-ידי ממלא מקום הנשיא ע' פוגלמן שהבהיר כי במוקד העתירה ניצבת השאלה האם על מדינת ישראל לפעול בהתאם לחוק שחוקקה כנסת ישראל ובהתאם לתקנות שהתקין מכוחו שר הביטחון. לשון אחר – האם מוטלת על הרשות המבצעת חובה לפעול בהתאם למסגרת החוקית שהתוותה לה הרשות המחוקקת ובהתאם למסגרת החוקית שקבע שר הביטחון. הובהר כי התקנות קובעות מתווה יסודי ומפורט לעניין מהותם וטיבם של תנאי הכליאה במתקן כליאה שהוכרז מכוח החוק. עמדת המדינה בעניין זה הייתה כי היא מקיימת את עיקר התנאים שקבועים בתקנות. בהקשר זה הובהר כי המדינה מחויבת לקיים את מלוא הוראות הדין שהיא עצמה קבעה.

ממלא מקום הנשיא הבהיר כי נקודת המוצא היא שגם בימים של מלחמה קשה, על המדינה לפעול במסגרת הדין. בפסק דינו הדגיש ממלא מקום הנשיא: "ההגנה על שלטון החוק – גם בימים של מלחמה קשה – היא הביטוי המובהק לשוני בין מדינה דמוקרטית, שנלחמת על נפשה, לבין ארגוני הטרור שמבקשים ללותה". משכך, נקבע כי על החזקת הכלואים במתקן "שדה תימן" לעמוד בדרישות הדין (בכפוף לכך שפסק הדין לא נדרש לסוגיות הנדונות בגדרן של עתירות אחרות, ובפרט לסוגייה של ביקורי הצלב האדום שבעניינה תלויה ועומדת עתירה אחרת).

מאחר שהביקורת השיפוטית צופה פני עתיד, ונוכח השינוי המשמעותי בתנאי הכליאה במתקן בתקופה שבה העתירה הייתה תלויה ועומדת, הן לעניין צמצום מספר הכלואים בו, הן לעניין התשתיות המצויות בו, פסק הדין לא נדרש להכריע ביחס לטענות העובדתיות הקשות שהועלו בעתירה. הובהר כי יש להניח שטענות עובדתיות אלה ידונו בין היתר על ידי מנגנוני ביקורת אחרים.

השופט ע' גרוסקופף הצטרף לפסק דינו של ממלא מקום הנשיא. השופטת ד' ברק-ארז הצטרפה אף היא לפסק דינו של ממלא מקום הנשיא, והוסיפה כי "בניגוד לארגוני הטרור, מדינת ישראל היא מדינת חוק, וגם בזה כוחה".